Research article

Silpakorn University e-Journal
(Social Sciences, Humanities, and Arts)
Vol. 44(5): 55-66, 2024

การเติบโตของเมืองนครปฐมผ่านบทบาทของชาวจีน

ศิวพล เจริญกิตติยศ
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Corresponding author: jaroenkittiyos_s@su.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเข้ามามีบทบาทของชาวจีนที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของเมืองนครปฐม โดยใช้วิธีการศึกษาแบบวิเคราะห์ผ่านเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ด้วยหลักระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเมืองนครปฐมเติบโตไปพร้อมกับชุมชนชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ ผ่านการเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์และรับจ้างขุดคลองเจดีย์บูชา ตั้งแต่ พ.ศ. 2396 เมื่องานทั้งสองเสร็จสิ้นใน พ.ศ. 2405 แรงงานชาวจีนเหล่านี้ก็ปักหลักอยู่อาศัยในเขตเมืองนครปฐม โดยเฉพาะบริเวณริมคลองเจดีย์บูชา ซึ่งเป็นคลองเชื่อมต่อไปยังกรุงเทพฯ และด้วยความสะดวกในการติดต่อกับเมืองหลวงนี้เอง ที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดเส้นทางการค้า ส่งผลให้เกิดครัวเรือนของพ่อค้าชาวจีนจำนวนมากในเมืองนครปฐม และเมื่อนานเข้าก็ขยายตัวเป็นชุมชนการค้าขนาดใหญ่ในตัวเมือง ต่อมาเมื่อมีการขยายเส้นทางรถไฟเข้ามาถึงตัวเมืองนครปฐมใน พ.ศ. 2447 ก็ยิ่งทำให้เมืองเติบโตมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้มีคำสั่งให้ย้ายที่ว่าการมณฑล ที่แต่เดิมตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรี มาตั้งอยู่ที่ใหม่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ใน พ.ศ. 2447 และท้ายที่สุด นครปฐมจึงได้รับการยกระดับอย่างเป็นทางการให้เป็นเมืองเอกของมณฑลนครชัยศรี ในปี พ.ศ. 2456 และได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นจังหวัดนครปฐมในเวลาต่อมา ทั้งนี้ ตลอดช่วงเวลาแห่งการเติบโตของเมืองนครปฐมนั้น ชาวจีนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง จนอาจกล่าวได้ว่า ถ้าไม่มีชาวจีน เมืองนครปฐมก็มิอาจเติบโตขึ้นได้อย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าบทความนี้จะช่วยส่งเสริมให้เข้าใจถึงการเติบโตของเมืองนครปฐมและกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจศึกษาเรื่องราวของเมืองนครปฐมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : 1. ชาวจีน 2. คลองเจดีย์บูชา 3. องค์พระปฐมเจดีย์ 4. นครปฐม

ISSN 2985-2536 (Online)
Received: June 10, 2024; Revised: October 8, 2024; Accepted: October 10, 2024

Silpakorn University e-Journal
(Social Sciences, Humanities, and Arts)
ISSN 2985-2536 (Online)

ปีที่ 44 ฉบับที่ 5 (กันยายน - ตุลาคม) พ.ศ. 2567

The growth of Nakhon Pathom City through the role of the Chinese

Siwapol Jaroenkittiyos

Faculty of Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

Corresponding author: jaroenkittiyos_s@su.ac.th

Abstract

This research article aims to study the role of the Chinese people in the growth of Nakhon Pathom City by employing an analytical approach through primary and secondary documents, utilizing historical research methodology. The findings reveal that the Nakhon Pathom community grew alongside the Chinese community that settled in the area, beginning with their involvement as laborers in the restoration of the Phra Pathom Chedi and in excavating the Chedi Bucha Canal since 1853. Once the projects were completed in 1862, the Chinese laborers established their residences in the Nakhon Pathom urban area, particularly along the banks of Chedi Bucha Canal, which connects to Bangkok. The ease of communication with the capital facilitated the emergence of trade routes, resulting in a significant number of Chinese merchant households in Nakhon Pathom. Over time, this developed into a large trading community within the city. Subsequently, when the railway was expanded to reach Nakhon Pathom City in 1904, the city experienced even greater growth. In conjunction with this, the government ordered the relocation of the provincial administration, which was originally situated along the Nakhon Chai Si River, to a new location near the Phra Pathom Chedi in 1904. Ultimately, Nakhon Pathom was officially elevated to become the capital of Nakhon Chai Si Province in 1913 and later developed into Nakhon Pathom Province. Throughout the period of Nakhon Pathom's growth, the Chinese played a crucial role, to the extent that it can be said that without the Chinese, Nakhon Pathom would not have developed as it has today. The researcher hopes that this article will promote an understanding of the growth of Nakhon Pathom City and stimulate readers' interest in further studying the history of Nakhon Pathom.

Keywords: 1. Chinese 2. Chedi Bucha Canal 3. Phra Pathom Chedi 4. Nakhon Pathom

บทนำ

นครปฐมเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน สืบย้อนกลับไปได้ถึงสมัยของกลุ่มวัฒนธรรมทวารวดีที่เคยกระจายอยู่ตามพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-16 (Kanokmongkol, 1991: 21) ซึ่งในช่วงเวลานั้น วัฒนธรรมทวารวดีรุ่งเรืองขึ้นด้วยพุทธศาสนา ดังมีหลักฐานสำคัญ คือ พระปฐมเจดีย์ อย่างไรก็ตามภายหลังเกิดความเปลี่ยนขึ้นหลายประการทั้งทางภูมิศาสตร์ธรรมชาติและทางการเมืองในท้องถิ่นทำให้เมืองเสื่อมลงในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 (Kanokmongkol, 1991: 23) แม้ในช่วงต่อมาบริเวณใกล้เคียงอย่างเมืองนครไชยศรี (ปัจจุบัน คืออำเภอนครชัยศรี) ได้รับความสำคัญ จนมีประชากรเข้าไปอยู่อาศัยกันมาก แต่บริเวณพื้นที่รอบองค์พระปฐมเจดีย์ก็ยังคงรกร้าง มีประชากรเบาบาง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เกิดความศรัทธาต่อองค์พระปฐมเจดีย์ (Damrong Rajanubhab, Prince, 1975: 82-83) จึงมีพระราชดำริให้บูรณะสร้างองค์พระปฐมเจดีย์ขึ้นใหม่โดยครอบองค์เดิมไว้ และยังโปรดฯ ให้มีการขุดคลองเจดีย์บูชาเพื่อใช้เป็นเส้นทางสำหรับเสด็จไปนมัสการองค์พระองค์ปฐมเจดีย์

อนึ่ง ในกระบวนการทำงานทั้งการบูรณะพระปฐมเจดีย์และการขุดคลองเจดีย์บูชานั้น ปรากฏข้อมูลทางประวัติศาสตร์ยืนยันว่า การทำงานครั้งนี้ได้อาศัยแรงงานชาวจีนเป็นแรงงานหลัก ดังที่ปรากฏหลักฐานตามข้อความดังนี้

> "…. ได้จ้างจีนเผาปูนแลจีนก่อขึ้นไป จึงให้พระสุธรรมไมตรีเป็นกงสี จ่ายเงินค่าจ้างแรงจีนแลค่าจ้างมอญทำอิฐ แลดูการเบ็ดเสร็จทั่วไป"
>
> (Teewakul, 1983: 302)

ผลจากการดำเนินงานบูรณะสร้างองค์พระปฐมเจดีย์ขึ้นใหม่และการขุดคลองเจดีย์บูชาทำให้มีการถากถางพื้นที่ทำงานและยังมีการปรับปรุงพื้นที่โดยรอบเพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยได้ โดยคนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่อาศัยกันมาก ก็คือ แรงงานจีน โดยเฉพาะในพื้นที่รอบคลองเจดีย์บูชา เนื่องจากพื้นดินบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ สามารถเพาะปลูกได้ดี และลำคลองเองก็เป็นเส้นทางคมนาคมที่ดี ด้วยเหตุนี้ถิ่นฐานใหม่ของแรงงานชาวจีน จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมทั้งกับการทำเกษตรกรรมและการค้าขาย โดยใช้คลองเจดีย์บูชาเป็นเส้นทางสัญจรติดต่อทั้งกรุงเทพฯ และพื้นที่อื่น ด้วยศักยภาพดังกล่าวทำให้ประชากรในพื้นที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับ กระทั่งกลายเป็นชุมชนแรกในพื้นที่แห่งนี้

ด้วยบทบาทอันโดดเด่นตั้งแต่แรกตั้งของชุมชนนี้เอง การวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาทำความเข้าใจบทบาทของชาวจีนในเมืองนครปฐม ตั้งแต่ความเป็นมา วิถีชีวิต รวมไปถึงการศึกษาพัฒนาการของเมืองนครปฐมหลังการเข้ามาของชาวจีน อันถือได้ว่าเป็นผลกระทบสืบเนื่องโดยตรงจากการเติบโตของชุมชนชาวจีนในนครปฐม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งชุมชนในพื้นที่เมืองนครปฐม
2. ศึกษาวิถีชีวิตของชาวจีนในพื้นที่เมืองนครปฐม
3. ศึกษาการเจริญเติบโตของเมืองนครปฐมหลังการเข้ามาของชาวจีน

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งหมวดงานที่ใช้ศึกษาไว้ 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ งานเขียนที่กล่าวถึงชุมชนชาวจีนในนครปฐม โดยงานเขียนกลุ่มนี้กล่าวถึงชุมชนชาวจีนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในนครปฐม ซึ่งมีตั้งแต่การอธิบายเหตุผลที่เข้ามาอยู่อาศัย ลักษณะการใช้ชีวิต การประกอบอาชีพ การประกอบพิธีกรรมของชาวจีน รวมไปถึงผลกระทบจากการเข้ามาของชาวจีนต่อนครปฐม ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วพบว่างานในกลุ่มนี้ที่ผ่านมาเป็นงานที่อธิบายลักษณะการเข้ามาของชาวจีนในพื้นที่นครปฐม และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาของชาวจีนทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของมณฑล คงแถวทอง (Kongthavthong, 1984: 52) ที่เขียนอธิบายถึงความรุ่งเรืองของกิจการข้าวและน้ำตาลในช่วงเวลา พ.ศ. 2398-2453 ซึ่งอยู่ในบริเวณนครไชยศรี ที่สามารถเพาะปลูกได้ดี เป็นเหตุให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก หรือในงานวิจัยบทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันตก : ศึกษากรณีจังหวัดนครปฐม (Lisheng, Promputr, Raisooksiri, & Noipituk, 1997: 38-39) ที่เขียนถึงการดำเนิน

ธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนในนครปฐม เริ่มจากเป็นแรงงาน เป็นกุลี แล้วก็ค่อย ๆ เก็บสะสมเงิน พอมีทุนมากพอก็เริ่มเปิดกิจการต่าง ๆ และมีการรวมตัวเป็นสมาคม มูลนิธิ เพื่อช่วยเหลือชาวจีนที่เดือดร้อน เป็นต้น

จากที่กล่าวไปจะเห็นได้ว่า งานในกลุ่มนี้เป็นงานที่อธิบายการเข้ามาในพื้นที่นครปฐมของชาวจีน และการใช้ชีวิตของชาวจีนในนครปฐม แต่ไม่ได้มีงานที่กล่าวถึงพัฒนาการร่วมของนครปฐมและชาวจีนที่เติบโตไปพร้อมกัน

กลุ่มที่ 2 คือ งานเขียนที่กล่าวถึงสภาพพื้นที่นครปฐม ซึ่งแบ่งออกเป็นงานที่มุ่งให้ข้อมูลลักษณะของเมืองนครปฐมตั้งแต่ช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพื่ออธิบายว่าสภาพเมืองนครปฐม ณ ช่วงเวลานั้นเป็นอย่างไร แล้วพัฒนาการของนครปฐมในด้านต่าง ๆ นั้นเป็นไปในแนวทางใด มีปัจจัยอะไรบ้างที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเหล่านั้น และงานกลุ่มนี้อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยและความสำคัญของภูมิศาสตร์นครปฐมที่เป็นตัวส่งเสริมให้เมืองเติบโตขึ้น และทำให้เห็นความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในนครปฐม ทั้งนี้เป็นที่แน่ชัดว่า ชาวจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่นที่สุดในนครปฐม ตัวอย่างเช่น งานวิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี (Pornsiripongse, Usuparat, Bausuang, Kamnunwat, & Sasiwongsaroj, 2003: 52) ที่อธิบายถึงการเกิดการขยายตัวของแรงงานในพื้นที่นครไชยศรีหลังทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ซึ่งจำนวนแรงงานที่เพิ่มมาจากการที่ประชาชนอพยพจากที่อื่นเข้ามาอาศัยพื้นที่และการยกเลิกระบบไพร่และทาส ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ทำให้แรงงานอิสระที่ได้รับการปลดปล่อย และผลจากแรงงานหรือประชาชนมากขึ้น ทำให้เกิดชุมชนต่าง ๆ เพิ่ม รวมทั้งเกิดเป็นตลาดขึ้นมาเพื่อรองรับการค้าขาย โดยมีชาวจีนเป็นพ่อค้าที่มีบทบาทสำคัญในตลาดเนื่องจากมีเงินสะสมอยู่ก่อนและมีเส้นสายกับชาวจีนอื่น ๆ สามารถหาสินค้ามาขายหรือนำสินค้าไปขายที่อื่นได้ง่าย หรืองานในเอกสาร “นครปฐมศึกษาในเอกสารฝรั่งเศส รวมบทความแปล” ของโลรองท์ เอนเกง และกรรณิกา จรรย์แสง (Hennequin & Chansaeng, 2009: 16) ที่กล่าวถึงชุมชนชาวจีนคริสต์ในพื้นที่นครปฐม เป็นชุมชนที่มีบ้านไม้ไผ่อยู่ประมาณ 500 หลัง มีการทำไร่อ้อยและโรงงานน้ำตาล เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่างานในกลุ่มนี้ เป็นงานที่กล่าวถึงพื้นที่ของนครปฐมและความโดดเด่นของชาวจีน ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยด้วยการใช้ผลการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์จากเอกสารประวัติศาสตร์เพื่อนำเสนองานที่กล่าวถึงการเติบโตของเมืองนครปฐมผ่านบทบาทชาวจีนออกมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเติบโตของเมืองนครปฐมผ่านบทบาทของชาวจีน เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากเอกสารประวัติศาสตร์ ทำการศึกษาโดยยึดหลักระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง เริ่มตั้งแต่การพิจารณาชาวจีนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การเดินทางเข้ามาในนครปฐม ไปพร้อมกับพิจารณาการเติบโตของเมืองนครปฐม กำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษา เป็นพื้นที่ของจังหวัดนครปฐม โดยใช้หลักฐานจากเอกสารชั้นต้น เช่น เอกสารจากหอจดหมายเหตุ เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง เช่น วิทยานิพนธ์ งานวิจัย งานเขียน เป็นต้น ซึ่งเหตุที่เลือกเอกสารเหล่านี้เนื่องจากมีข้อมูลที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

ผลการวิจัย

ประเด็นการอพยพของชาวจีนนั้น จากการศึกษาพบว่าชาวจีนและชาวไทยมีความสัมพันธ์ทางด้านการค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ จากหลักฐานในบันทึกของชาวจีน พบว่า การค้ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อค้าชาวจีนได้นำสินค้าจากประเทศจีนเข้ามาค้าขายกับไทย และซื้อสินค้าจากไทยกลับไปค้าที่ประเทศจีน (Skinner & Kasetsiri, 2021: 18) จนถึงช่วงเวลาหนึ่งชาวจีนจำนวนมากได้อพยพออกจากจีนเพื่อไปตั้งตัวเริ่มชีวิตใหม่ในดินแดนโพ้นทะเล ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันจึงเป็นจุดหมายสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวจีนเลือก ประกอบกับในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ราชอาณาจักรไทยเองก็มีความต้องการแรงงานชาวจีนมาช่วยพัฒนาประเทศ ทำให้ชาวจีนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในบรรดาชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย (Burutphat, 1974: 1-2) เหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวจีนจำนวนมากต้องเดินทางอพยพออกนอกประเทศจีนนั้น ก็คือ ภัยสงครามต่าง ๆ ภายในประเทศจีน ทั้งรบกันเองในชาติหรือรบกับชาติตะวันตก และภัยความอดอยาก ขาดแคลนอาหารในดินแดนจีน ซึ่งปรากฏบ่อยครั้งในสมัยราชวงศ์ชิง (Tungkeunkunt, 2022: 53)

ประเทศไทยในช่วงรัชกาลที่ 1-3 นอกจากความต้องการแรงงานแล้ว ชาวไทยยังมีความเป็นมิตรกับชาวจีน เนื่องจากทั้งสองชนชาติมีความสัมพันธ์ทางการค้ากันมานาน รวมทั้ง

ทางการไทยในเวลานั้นไม่มีนโยบายกีดกั้นชาวจีน (Skinner & Kasetsiri, 2021: 61) และในบรรดาชาวจีนจำนวนมากที่เดินทางอพยพมายังไทยนั้น สามารถแบ่งออกตามพื้นเพที่อยู่อาศัย ภาษาพูด และความถนัดในอาชีพได้เป็น 5 กลุ่ม คือ จีนกวางตุ้ง จีนแต้จิ๋ว จีนแคะ จีนฮกเกี้ยน และจีนไหหลำ

สำหรับการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกในดินแดนไทยนั้น ชาวจีนมักเลือกตั้งถิ่นฐานกันมากในเขตชายฝั่งทะเลและบริเวณลุ่มแม่น้ำสายใหญ่ ๆ ซึ่งพบได้ในทุกเมืองตลอดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ตั้งแต่ตราด หรือในขณะนั้นเรียกว่า ทุ่งใหญ่ทางฝั่งตะวันออกและตามแนวชายฝั่งที่ทอดยาวลงสู่ภาคใต้และเลยลงไปถึงฝั่งตะวันตกที่ไทรบุรี อย่างไรก็ตามชุมชนชาวจีนที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางสำคัญนั้นอยู่ที่กรุงเทพฯ มีรายงานประมาณการจำนวนประชากรชาวจีนในราชอาณาจักรไทยไว้ว่าระหว่าง พ.ศ. 2343-2393 ประชากรชาวจีนอาจมีจำนวนมากเกินครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดในเมืองหลวง โดยผู้สังเกตการณ์จากต่างประเทศได้ประเมินจำนวนประชากรในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลานั้นว่า ประชากรทั้งหมดในกรุงเทพฯ อาจมีประมาณ 300,000-400,000 คน แต่ในจำนวนนี้ก็อาจเป็นชาวจีนมากถึง 100,000-200,000 คน (Chantavanich, Lertpanichkul, Burusrattanapan, Pathmanand, Visawanan, Mahattanobol, Tiarakkitsakul, Xu, Zhang, Deng, Luo, & Lin, 1996: 128, 139)

จากจำนวนประชากรที่คาดการณ์ไว้นี้ ทำให้เข้าใจได้ว่ากรุงเทพฯ ในเวลานั้น มีชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยกันเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีให้ความสำคัญกับการค้า โดยการเปิดรับพ่อค้าชาวจีน รวมทั้งมีความต้องการแรงงานที่มีความสามารถจำนวนมาก เพราะประชากรไทยในเวลานั้นไม่มีเสรีภาพในการโยกย้ายถิ่นฐาน เนื่องจากส่วนใหญ่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์แบบมูลนาย ดังที่ปรากฏชนชั้นที่เป็นข้าบริวาร ทาสของผู้อุปถัมภ์ หรือแม้แต่ระบบอุปถัมภ์เชิงอำนาจในหมู่ชนชั้นสูง เช่น นายในหมู่ผู้ดีชั้นสูง แม้แต่พวกสามัญชนที่ผูกพันกับพวกชนชั้นสูง นอกจากนี้การโยกย้ายถิ่นฐานก็กระทำได้ไม่ง่ายนักสำหรับเหล่าขุนนางที่มีหน้าที่การงานในเมืองหลวง ภายใต้สภาพการณ์เหล่านี้ ผู้อพยพชาวจีนซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่กรุงเทพฯ และอยู่นอกระบบของผู้อุปถัมภ์ นอกระบบการเกณฑ์แรงงาน และนอกระบบการเป็นทาส จึงพร้อมที่จะสนองความต้องการแรงงานของราชสำนักและการงานต่าง ๆ ในเมืองหลวง ดังปรากฏเป็นรายงานว่า ใน พ.ศ. 2373 ชาวจีนแต้จิ๋วเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดในบรรดาชาวจีนทั้งหมดในกรุงเทพฯ และกลุ่มที่รองลงมา คือ ชาวจีนฮกเกี้ยน ทั้งนี้ทราบได้จากจำนวนวัดจีนในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2343-2393 ว่าเป็นของชาวจีนกลุ่มใดบ้าง ผลการศึกษาพบว่าวัดจีนของชาวแต้จิ๋วมีมากเป็นอันดับหนึ่ง และตามด้วยวัดจีนของชาวฮกเกี้ยนเป็นอันดับสอง โดยอันดับที่สามและสี่นั้นเป็นวัดจีนของชาวไหหลำและชาวกวางตุ้ง ส่วนวัดจีนของชาวแคะนั้นมีจำนวนเป็นอันดับสุดท้าย น่าสนใจว่าข้อมูลนี้ดูจะสอดคล้องกับข้อมูลของ แดเนียล บี แบรดลีย์ ที่บันทึกจำนวนคนไข้ชาวจีน 934 คน ที่มารักษา ณ โรงพยาบาลมิชชันนารีในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลา 11 เดือน ระหว่าง พ.ศ. 2378-2379 ก็ให้ผลไปในทิศทางเดียวกันว่ากลุ่มคนไข้ชาวจีนในกรุงเทพฯ ในจำนวนดังกล่าว เป็นชาวจีนแต้จิ๋ว 723 คน ชาวจีนฮกเกี้ยน 150 คน ชาวจีนไหหลำ 51 คน ชาวจีนกวางตุ้ง 15 คน และชาวจีนแคะ 5 คน (Skinner & Kasetsiri, 2021: 127-128)

เมื่อชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ มีฐานะมั่นคงและมีจำนวนเพิ่มขึ้น ก็ได้เริ่มเคลื่อนย้ายถิ่นออกไปอาศัยทำกินอยู่ตามพื้นที่อื่น ๆ โดยระหว่างปี พ.ศ. 2343-2353 นั้น เกษตรกรชาวแต้จิ๋วเริ่มออกไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ชนบทที่อยู่ลึกเข้าไปจากเมืองท่าชายทะเลและเมืองตามริมแม่น้ำ ทำให้ประชากรชาวแต้จิ๋วที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานว่า เมื่อแบรดลีย์เดินทางไปเยือนดินแดนสยามภาคตะวันออกในปี พ.ศ. 2379 นั้น เขาพบว่าในเมืองจันทบุรีมีชาวจีนแต้จิ๋วและชาวฮกเกี้ยนจำนวนมาก นอกจากนี้ในพื้นที่ตอนบนของลำน้ำจันทบุรีซึ่งถือว่าเป็นเขตชนบทนั้นก็เต็มไปด้วยชาวแต้จิ๋ว ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกอ้อย พริกไทย และยาสูบ ดังมีคำอธิบายลักษณะการเคลื่อนตัวของชาวจีนในไทยไว้ดังนี้

> “เมื่อปักหลักมั่นคงในกรุงเทพฯ เป็นแห่งแรกแล้ว ชาวเฉาโจว (ชาวแต้จิ๋ว) ได้ขยายตัวออกไปทีละเล็กทีละน้อยตามสภาพแวดล้อม โดยเลือกอยู่แถวสี่แยกถนนและลำคลองตามความพอใจ”
>
> (Skinner & Kasetsiri, 2021: 129)

การกระจายตัวของชาวจีนไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ดังที่กล่าวข้างต้นนั้น ทำให้เกิดชุมชนชาวจีนในบริเวณพื้นที่อยู่ติดกับแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์และอยู่ติดเส้นทางน้ำหลักที่สามารถใช้เป็นเส้นทางสัญจรติดต่อกับพื้นที่ภายนอกได้สะดวก ในเวลานั้นพื้นที่ดังกล่าวนี้ถูกเรียกว่า นครไชยศรี ดังปรากฏในบันทึกของ สังฆราช ฌ็อง-บัปติสต์ ปัลเลอกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) ชาวฝรั่งเศสซึ่งมีภารกิจต้องเดินทางไปดูแลชุมชนชาวคริสต์ที่ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกของไทยในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2386 ระหว่างการเดินทาง เขาได้แวะพักที่เมืองนครไชยศรี และบันทึกข้อมูลของพื้นที่นครไชยศรีไว้ดังนี้

> “ไร่อ้อยที่เห็นกินบริเวณกว้างอยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำ บอกให้เรารู้ว่ากำลังเข้าเขตนครไชยศรีแล้ว ไม่นานเราก็เห็นโรงงานน้ำตาลตั้งอยู่เรียงรายต่อเนื่องกันไป แทบไม่มีสิ่งปลูกสร้างอื่นคั่นกลาง ข้าพเจ้าลองนับดูได้มากกว่า 30 โรง แต่ละแห่งก็จะใช้แรงงานกรรมกรชาวจีนไม่น้อยกว่า 200-300 คน เมืองนี้นับว่าทำการเกษตรได้ผลดีและดินอุดมสมบูรณ์ดี นอกจากข้าวและน้ำตาลแล้ว ก็มีการผลิตครามข้าวโพด มัน และผักสารพัดชนิด เรือกสวนซึ่งมีคูคลองพาดผ่าน เต็มไปด้วยลูกไม้ ให้ผลไม้ที่มีรสชาติสุดวิเศษ.....มีบ้านเรือนไม้ไผ่ตั้งรวมกันอยู่ประมาณ 500 ยกเว้นบ้านของท่านเจ้าเมืองที่ทำด้วยไม้กระดานอยู่หลังเดียว”
>
> (Hennequin & Chansaeng, 2009: 16)

ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความเป็นชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นชุมชนของกลุ่มกรรมกรในโรงงานน้ำตาลซึ่งประกอบอาชีพทำไร่อ้อยและแรงงานในการแปรรูปอ้อยเป็นน้ำตาลทราย

เราอาจวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้นครไชยศรีมีศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตน้ำตาลได้ดังนี้

1. แหล่งปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาลทรายอยู่บริเวณเดียวกัน คือ ริมแม่น้ำท่าจีน การขนส่งอ้อยสู่โรงงานทำได้สะดวกเพราะมีแม่น้ำท่าจีนเป็นเส้นทางสำคัญ นอกจากนี้แม่น้ำท่าจีนยังเป็นเส้นทางในการขนส่งน้ำตาลทรายเข้าไปยังแม่น้ำเจ้าพระยา โดยผ่านเข้าสู่กรุงเทพฯ ได้ด้วยคลองสนามชัย/มหาชัยในช่วงใกล้ปากแม่น้ำ และต่อมาจึงมีการขุดคลองภาษีเจริญเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กิจการค้าน้ำตาลของลุ่มแม่น้ำนครไชยศรีให้มากยิ่งขึ้น

2. พื้นที่บริเวณริมแม่น้ำเมืองนครไชยศรี เป็นที่ราบลุ่มซึ่งดินมีความอุดมสมบูรณ์ เนื้อดินเป็นเนื้อเหนียวปนทราย จึงทำให้สามารถปลูกอ้อยได้เป็นจำนวนมาก และด้วยเหตุที่มีผลผลิตอ้อยมากในพื้นที่ ทำให้มีการตั้งโรงงานน้ำตาลจำนวนมากบริเวณริมแม่น้ำ

3. เมืองนครไชยศรีอยู่ไม่ห่างทะเลมากนัก และด้วยความสะดวกของการคมนาคมทางน้ำ ทำให้แรงงานชาวจีนสามารถอพยพเข้ามายังเมืองนครไชยศรีได้ง่าย ซึ่งมี 2 เส้นทาง คือ มาทะเลอ่าวไทยแล้วล่องตามเส้นทางน้ำมานครไชยศรีเลย หรือขึ้นฝั่งที่กรุงเทพฯ ก่อน แล้วค่อยเดินทางต่อมายังนครไชยศรี ซึ่งการมีแรงงานเดินทางเข้ามาอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสนับสนุนให้อุตสาหกรรมน้ำตาลในพื้นที่เติบโต (Kongthavthong, 1984: 52)

จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นทำให้พื้นที่นครไชยศรีเป็นแหล่งผลิตน้ำตาลทรายที่สำคัญและได้พัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายที่สำคัญของประเทศในช่วงรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 4 ที่ถือว่าเป็นจุดสูงสุดของอุตสาหกรรมน้ำตาล และค่อย ๆ เสื่อมลงในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 4 เนื่องจากระบบภาษีของทางการไทยที่ซับซ้อนทำให้น้ำตาลจากไทยมีราคาแพง รวมทั้งกระบวนการผลิตที่ไม่มีการพัฒนาให้ทันสมัย จึงไม่สามารถแข่งขันกับน้ำตาลจากภายนอกได้ เป็นเหตุให้ชาวจีนต้องเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ๆ เช่น พ่อค้าข้าว หรือแรงงานขนข้าว เป็นต้น (Kongthavthong, 1984: 86-88)

สำหรับชุมชนเมืองนครปฐมนั้น อาจกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของคลองเจดีย์บูชา ในปี พ.ศ. 2405 เป็นปัจจัยหลักต่อการเกิดขึ้นของชุมชนชาวจีน และเป็นจุดเริ่มต้นของบทบาทที่ชุมชนชาวจีนจะมีต่อการพัฒนาเมืองนครปฐมในอนาคต กล่าวคือ ในช่วงระหว่างการขุดคลองเจดีย์บูชาและการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์นั้น มีการใช้แรงงานชาวจีนจำนวนมากเป็นกลุ่มแรงงานหลัก ซึ่งเมื่อดำเนินการเสร็จสิ้น แรงงานชาวจีนจำนวนมากเหล่านี้ก็ได้ลงหลักปักฐานอยู่ตามพื้นที่รอบคลองเจดีย์บูชาที่มีความอุดมสมบูรณ์และยังไม่มีผู้ใดถือสิทธิ์ครอบครองอยู่ก่อน จึงถือได้ว่าชุมชนชาวจีนรุ่นแรกในเมืองนครปฐมนั้นตั้งอยู่เป็นจำนวนมากบนพื้นที่ที่สัมพันธ์กับคลองเจดีย์บูชา ผลการสำรวจใน พ.ศ. 2447 พบว่า ชุมชน

ชาวจีนในเมืองนครปฐม มีชาวจีนอาศัยอยู่มากถึง 33,992 คน (Skinner & Kasetsiri, 2021: 116-117) ซึ่งถือได้ว่าเป็นจำนวนที่สูงมากในเวลานั้น และยังแสดงให้เห็นด้วยว่าเมืองนครปฐมในเวลานั้น มีศักยภาพในการดึงดูดชาวจีนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพที่ตนถนัด ตั้งแต่การเป็นแรงงาน กระทั่งพัฒนาตนเองไปเป็นนายทุน เจ้าของกิจการต่าง ๆ ที่เริ่มตั้งแต่ขนาดเล็กกระทั่งเติบโตไปสู่กิจการขนาดใหญ่ ความเฟื่องฟูของธุรกิจของชาวจีนเหล่านี้ที่ตั้งตัวได้มั่นคง ได้นำเม็ดเงินจำนวนมหาศาล เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจในพื้นที่นครไชยศรี ซึ่งเป็นการกระตุ้นทำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับเศรษฐกิจที่ขยายตัว เกิดโอกาสในการประกอบอาชีพของคนพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่การทำความเข้าใจวิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชาวจีนในพื้นที่เมืองนครปฐมต่อไป

สำหรับการประกอบอาชีพ ผลจากการวิเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์ ทำให้ทราบว่ากลุ่มอาชีพของชาวจีนในนครปฐมในช่วงดังกล่าว สามารถจำแนกออกเป็น 6 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แรงงานรับจ้าง หรือที่เรียกกันว่า “กุลีจีน” นั้น ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเมืองนครปฐม เพราะเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานในการสร้างและปรับปรุงเส้นทางคมนาคมที่ใช้ติดต่อกับกรุงเทพฯ ให้สะดวกสบายและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการขุดคลองสายสำคัญ ๆ ขึ้นมา อย่างคลองเจดีย์บูชาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 หรือการสร้างทางรถไฟสายใต้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เพราะการมีเส้นทางสำหรับคมนาคมที่ดีนั้นย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้พื้นที่นั้น ๆ สามารถเติบโตได้ด้วยความสะดวกและรวดเร็ว

2. ธุรกิจอุตสาหกรรมน้ำตาลทราย ถือได้ว่าธุรกิจนี้เป็นธุรกิจอุตสาหกรรมแรก ๆ ในพื้นที่ โดยเริ่มเป็นรูปร่างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 และขยายมากขึ้นไปอีกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โดยมีชาวจีนเป็นผู้ที่ดำเนินกิจการในภาคธุรกิจนี้เกือบทั้งหมด ตั้งแต่เป็นแรงงานปลูกอ้อย ตัดอ้อย และบุคลากรด้านต่าง ๆ ในโรงงาน ได้แก่ ผู้จัดการ (ซึ่งเรียกว่า “หลงจู๊”) นายโรงหีบ หัวหน้า คนงาน (ซึ่งเรียกว่า “จีนเตง”) นายช่าง (หรือ “ไส้หู้”) เสมียน กุลีในโรงงาน เจ้าของโรงงานน้ำตาลและผู้ผูกขาด นอกจากนี้ผู้ดำเนินงานการเก็บภาษีน้ำตาลทรายนั้นก็เป็นชาวจีนแทบทั้งหมด โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว มักเป็นผู้มีความชำนาญในการทำน้ำตาลทรายตั้งแต่อยู่ประเทศจีน (Lertpanichkul, 2001: 83) ผลการศึกษาพบว่า อุตสาหกรรมน้ำตาลระยะแรกตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้แม่น้ำท่าจีน (หรืออีกนัย คือ แม่น้ำนครชัยศรี) เนื่องจากพื้นที่นั้นมีความอุดมสมบูรณ์ และสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก ในเวลาต่อมาเมื่อมีการขุดคลองเจดีย์บูชาใน พ.ศ. 2396 และคลองมหาสวัสดิ์ใน พ.ศ. 2403 ทำให้คลองสองสายถูกใช้เป็นเส้นทางสำคัญในการขนย้ายลำเลียงอ้อยและน้ำตาลทรายเข้ากรุงเทพฯ และยังส่งผลให้การปลูกอ้อยขยายตัวเข้าไปยังพื้นที่ตำบลวังตะกู ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากองค์พระปฐมเจดีย์มากนัก

3. ธุรกิจอุตสาหกรรมข้าว ในธุรกิจนี้ บทบาทเด่น คือ การเป็นพ่อค้าคนกลางในการค้าข้าว กล่าวคือ หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงระหว่างสยามกับอังกฤษใน พ.ศ. 2398 การเปิดเสรีทางการค้าในไทยจึงเกิดขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทำให้ความต้องการข้าวเพื่อการส่งออกก็เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่นครไชยศรีที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกข้าว ต่อมาเมื่อข้าวกลายเป็นสินค้าส่งออกสำคัญ ชาวบ้านทั่วไปเริ่มมาปลูกข้าวกันมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในทางตรงกันข้าม อ้อยกลับมีราคาลดลงและทำกำไรได้น้อยกว่าข้าว ด้วยเหตุนี้เองชาวจีนจึงเริ่มผันตัวจากธุรกิจอุตสาหกรรมน้ำตาลเข้ามาสู่ธุรกิจอุตสาหกรรมข้าว ทั้งในฐานะเจ้าของโรงสีข้าวและในฐานะพ่อค้ารายย่อยและพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากชาวจีนมีความชำนาญในการค้าขาย ความเชี่ยวชาญในการเดินทางไปต่อรองซื้อขายข้าวจากชาวนาไทย และการมีเงินทุนหมุนเวียนสำหรับดำเนินธุรกิจโรงสีของตัวเอง ทำให้กลุ่มชาวจีนที่ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมข้าวนี้มีธุรกิจที่เจริญเติบโต ทำให้สามารถสะสมทุนจนกลายเป็นนายทุนใหญ่ได้ในเวลาต่อมา (Kongthavthong, 1984: 114-116)

4. เกษตรกร ต้นสายของชาวจีนผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรนั้น คือ บรรดาชาวจีนที่เข้ามารับจ้างขุดคลองเจดีย์บูชา ต่อมาหลังขุดเสร็จก็ได้ลงหลักปักฐานอยู่อาศัยในบริเวณที่สัมพันธ์กับแนวคลอง ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ชาวจีนกลุ่มนี้ซึ่งอาจมีความชำนาญในการปลูกผักและทำสวนติดตัวมาแต่เดิม จึงออกแสวงหาที่ดินที่ชาวไทยไม่ได้ใช้ทำนามาพัฒนาเป็นพื้นที่เพาะปลูก เช่น ในฤดูแล้งปลูกมะเขือ ถั่วฝักยาว นอกจากนี้ชาวจีนที่มีความรู้เรื่องการทำสวน ก็ได้นำวิธีเพาะปลูกแบบ “ทำสวนยกร่อง” มาประยุกต์ในพื้นที่นี้ด้วย เพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน เรื่อง “ทำสวนยกร่อง” นี้ถูกอ้างอิงในเอกสารของ

เสาวภา พรสิริพงษ์ และคณะ (Pornsiripongse et al., 2003: 134) ดังนี้

"เทคโนโลยีการทำสวนแบบยกร่องนี้เป็นเทคโนโลยีการเกษตรของคนจีนที่อพยพมาจากประเทศจีนตอนใต้ นำมาเผยแพร่ วิธีการทำสวนแบบนี้มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครปฐม สมุทรปราการ ธนบุรี และนนทบุรี" (Pornsiripongse et al., 2003: 134)

5. พ่อค้า จริงอยู่ที่ชาวจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่นี้ เริ่มต้นชีวิตที่นี่ด้วยการเป็นแรงงานรับจ้าง แต่กระนั้นก็ยังมีชาวจีนอีกส่วนหนึ่งที่มุ่งประกอบอาชีพค้าขาย โดยเริ่มจากการพายเรือขายสินค้าต่าง ๆ ไปตามแม่น้ำนครชัยศรีและคลองซอยย่อยต่าง ๆ บริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ใน พ.ศ. 2444 จึงปรากฏว่า จากที่เคยเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่านั้น พื้นที่นั้นกลับกลายเป็นชุมชนที่เต็มไปด้วยผู้คนมากมาย กระทั่งพัฒนาขึ้นเป็นตลาดชุมชนใหม่ จากปรากฏการณ์นี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกธุรกิจทางการค้าของตลาดรอบคลองเจดีย์บูชา เกิดเป็นตลาด "ปากคลองเจดีย์บูชา" หรือที่เรียกกันว่า "ตลาดต้นสน" ที่ได้กลายมาเป็นตลาดสำคัญของพื้นที่นั้น ก็เพราะตลาดแห่งนี้เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าจำพวกผักผลไม้ที่รับมาจากพื้นที่เพาะปลูกโดยรอบมณฑลนครไชยศรี สำหรับสถานะของชาวจีนในฐานะผู้นำในการประกอบธุรกิจทางการค้าของตลาดเมืองนครปฐมนั้น ต้วน ลีเชิง และคณะ (Lisheng et al., 1997: 45) อธิบายไว้ดังนี้

> "เมื่อเข้าไปในตลาดเนี่ยจะมีแต่ภาษาจีน จีนแต้จิ๋วทั้งตลาดเลย ถ้าใครพูดภาษาจีนแต้จิ๋วไม่ได้ เรียกว่า เข้าตลาดไม่ได้ ในวงสังคมใหญ่ ๆ ย้อนหลังไปประมาณ 50-60 ปี ไม่ว่าจะแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานเปิดโรงสี งานไหว้เจ้าตามศาลเจ้าต่าง ๆ ถ้าพูดภาษาจีนไม่ได้แทบจะไม่ต้องเข้าไปเลย เพราะไม่มีใครพูดภาษาไทยกัน เพราะฉะนั้นภาษาจีนจึงรุนแรง แทรกซึมไปยังคนไทย โรงเรียนจีนในตลาด เฉพาะในอำเภอเมืองมีประมาณ 5 แห่ง ที่ตั้งเป็นทางการ แต่ว่าเลิกไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 แต่ขณะนี้ก็ยังพอมีอยู่ที่เป็นทางการ 1 แห่ง แล้วโรงเรียนจีนมีทุกอำเภอ สอนภาษาแต้จิ๋วไม่ใช่ภาษาแมนดาริน"
>
> (Lisheng et al., 1997: 45)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชาวจีนมีบทบาทและอิทธิพลต่อเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่เมืองนครปฐม ณ เวลานั้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋วนั้น ก็เพราะหากใครไม่สามารถสื่อสารภาษาจีนแต้จิ๋วได้ ก็แทบจะไม่สามารถเข้าสังคมชาวจีนนครปฐมได้เลย และนอกเหนือจากการเป็นพ่อค้าแม่ค้าแล้ว เมื่อเก็บหอมรอมริบเงินได้มากขึ้น ชาวจีนส่วนหนึ่งก็ได้ขยับฐานะขึ้นมาเป็นพ่อค้าคนกลางด้วยการล่องเรือนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับข้าวของชาวบ้านหรือรับซื้อซึ่งราคาที่รับซื้อนั้นไม่แน่นอน ตามแต่จะตกลงกัน เมื่อซื้อข้าวได้แล้วก็จะนำมาขายต่อที่กรุงเทพฯ นับได้ว่าพ่อค้าคนกลางชาวจีนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการค้าขายข้าวในพื้นที่รอบคลองเจดีย์บูชาเป็นอย่างมาก

6. เจ้าภาษีนายอากร บทบาทนี้เริ่มต้นขึ้นด้วยการทำสนธิสัญญาเบอร์นีในน พ.ศ. 2369 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เหตุเพราะทรงประกาศให้เก็บภาษีอากรใหม่เพิ่มขึ้นอีก 38 ชนิด และทรงฟื้นฟูการผูกขาดภาษีอากรขึ้นมาใช้อย่างเข้มแข็งเพื่อให้มีรายได้เข้าท้องพระคลังทดแทนรายได้จากการค้าที่ลดลง การเปิดเสรีการค้าขึ้นในช่วงหลัง พ.ศ. 2369 การดำเนินการเช่นนี้ทำให้รัฐบาลไม่สามารถผูกขาดการซื้อขายสินค้าในการค้าขายได้เหมือนเดิมและรายได้หดหายไป จากเดิมที่เคยได้ ดังนั้นเพื่อการแก้ปัญหา รัฐบาลจึงเปิดรับข้อเสนอการประมูลภาษีสินค้าต่าง ๆ ผู้ใดเสนอจำนวนเงินตอบแทนให้แก่รัฐสูงที่สุดก็จะได้เป็น "เจ้าภาษี" ซึ่งมีฐานะเป็นกึ่งข้าราชการขุนนาง มีตำแหน่งเป็น "ขุน" หรือ "หมื่น" ถือศักดินา 400 ไร่ มีสิทธิตั้งทนายแทนตัวว่าความในชั้นศาลได้และยังมีอำนาจเท่าเจ้าเมืองในอาณาเขตภาษีของตน อนึ่ง ระบบประมูลเช่นนี้ชาวจีนบางคนมีความคุ้นเคยมาก่อนแล้ว เนื่องจากเป็นระบบที่มีใช้ในแผ่นดินจีน ชาวจีนที่รู้กระบวนการให้มาซึ่งตำแหน่งเจ้าภาษี และมีเงินทุนสะสมมากพอจากการเป็นพ่อค้า ก็มักจะมีความสามารถในการใช้เงินของตนประมูลแข่งเป็นเจ้าภาษีสินค้าประเภทต่าง ๆ ซึ่งในกรณีของพื้นที่นครไชยศรีนั้นมีตัวอย่าง คือ กรณีของพระภาษีสมบัติบริบูรณ์ที่เมืองนครไชยศรี ทั้งนี้ พระภาษีสมบัติสมบูรณ์ เดิมชื่อ เจ้าสัวยิ้ม ต่อมาเมื่อชนะประมูล จึงได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายอากรผูกขาดภาษีฝิ่นและสุราในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำท่าจีน (Sakkriangkrai, 2008: 82-83)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นถึง 6 กลุ่มอาชีพของชาวจีนในนครปฐม ซึ่งทางผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการประกอบอาชีพของชาวจีนของ ตัวน ลีเซิง และคณะ (Lisheng et al., 1997: 38-39) มาวิเคราะห์รุ่นอายุที่สัมพันธ์กับบทบาทการพัฒนาเมืองนครปฐม โดยสามารถจำแนกออกตามช่วงเวลาได้ 4 รุ่น ดังนี้

รุ่นที่ 1 อยู่ในช่วงราว พ.ศ. 2443 อันเป็นช่วงเวลาที่ชาวจีนอพยพหนีความยากจนและหนีภัยสงครามมาจากแผ่นดินจีนโดยทางเรือ ไม่มีญาติพี่น้อง ไม่รู้จักใคร พูดภาษาไทยไม่ได้ เข้ามาทำงานเป็นกุลี อาศัยแรงงานรับจ้างทั่วไป บางคนมีฝีมือทางช่างไม้ก็ไปเป็นช่างไม้ และเมื่อทำงานสะสมทุนได้มากขึ้นก็เปลี่ยนอาชีพจากการใช้แรงงานหรือรับจ้างทั่วไปและไปสร้างกิจการของตัวเอง เช่น ทำสวนผัก เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อมาได้มีการแต่งงานกับคนไทยและนำไปสู่การสะสมทุนไว้ให้ลูกโดยการเซ้งหรือเช่าซื้อห้องแถวในบริเวณใกล้องค์พระปฐมเจดีย์ เพื่อตั้งสถานที่ประกอบการค้าขายให้เป็นหลักแหล่งแทนที่จะเร่ร่อนค้าขายทางเรือแบบเดิม

รุ่นที่ 2 อยู่ในช่วงราว พ.ศ. 2468 ชาวจีนรุ่นที่ 2 นี้สามารถพูดได้ทั้งสองภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาจีน เพราะว่าคนรุ่นนี้ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนจีน จึงสามารถใช้ภาษาไทยและภาษาจีนผ่านการเรียนทั้งการพูดและเขียน สำหรับลักษณะการประกอบอาชีพนั้น ในช่วงแรกจะประกอบอาชีพตามที่สืบทอดมาจากพ่อแม่ ซึ่งผลจากการสะสมเงินทุนมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ทำให้ชาวจีนรุ่นที่ 2 มีศักยภาพที่จะนำตนเองไปสู่การพัฒนากิจการเดิมที่มีขนาดเล็กให้ขยายไปสู่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยมีลักษณะเป็นธุรกิจครอบครัวและญาติพี่น้อง หรือที่เรียกว่า “ธุรกิจกงสี” ที่มีตั้งแต่การทำโรงสี รถสิบล้อ โรงแรม ทำฟาร์มหมู ฟาร์มเป็ด ฟาร์มไก่ ซึ่งในรุ่นนี้ก็ยังมีการสะสมทุนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการลงทุนได้มากขึ้น ส่งผลให้กิจการขยายใหญ่โตกว่ากิจการรุ่นก่อน นอกจากนี้ชาวจีนรุ่นที่ 2 ยังคงยึดถือคำสั่งสอนและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น

รุ่นที่ 3 อยู่ในช่วงราว พ.ศ. 2488 ชาวจีนรุ่นที่ 3 นี้ถือได้ว่าเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่ยังพอรู้ภาษาจีนเป็นบางส่วน ซึ่งคนส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้ได้รับการศึกษาสูง มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยพัฒนาในการยกระดับธุรกิจ ดังนั้น ชาวจีนรุ่นที่ 3 จึงมีความสามารถในการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ไม่ใช่แค่ทุนที่สะสมมาตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นพ่อ แต่เป็นการระดมทุนจากระบบเศรษฐกิจธนาคารของประเทศ เช่น การกู้เงินจากธนาคาร เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อนำเงินมาใช้ขยายกิจการให้ธุรกิจเติบโตจนเป็นธุรกิจระดับประเทศหรือกระทั่งเป็นธุรกิจระบบนานาชาติ เนื่องจากชาวจีนรุ่นที่ 3 ได้รับการศึกษาสูง ทำให้คนรุ่นนี้ได้รับทั้งแนวคิดและโลกทัศน์ใหม่ ๆ มากขึ้นกว่าชาวจีนรุ่นที่ 1 และ 2 ทำให้ชาวจีนรุ่นที่ 3 บางส่วนเป็น “คนหัวสมัยใหม่” ทั้งนี้เพราะชาวจีนรุ่นนี้บางรายไม่ประกอบอาชีพที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยแสวงหาอาชีพตามที่ตนเองถนัดหรือสนใจและไปกันได้กับวิถีสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ดังนั้นจึงถือได้ว่าชาวจีนนครปฐมรุ่นที่ 3 เป็นรุ่นที่เริ่มมีความคิดแตกต่างไปจากรุ่นปู่รุ่นพ่อในเรื่องการยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแม้แต่อาชีพที่ดำเนินการสืบต่อกันมา

รุ่นที่ 4 อยู่ในช่วงราว พ.ศ. 2498 ชาวจีนรุ่นที่ 4 นี้ส่วนใหญ่แทบไม่สามารถใช้ภาษาจีนได้แล้ว เนื่องจากไม่รับการศึกษาภาษาจีน และมีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมีน้อยลง อีกทั้งชาวจีนรุ่นนี้จำนวนมากไม่ค่อยสืบทอดธุรกิจของครอบครัว ซึ่งเริ่มมีให้เห็นตั้งแต่ชาวจีนรุ่นที่ 3 แล้ว ซึ่งก็เป็นพ่อแม่ของรุ่นที่ 4 นี้

การแบ่งช่วงรุ่นอายุของชาวจีนนครปฐมออกเป็น 4 ช่วงอายุข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นพัฒนาการของการปรับตัวสร้างอาชีพเพื่อยกระดับฐานะของชาวจีนในนครปฐมได้เป็นอย่างดี โดยการยกระดับฐานะของกลุ่มคนจีนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการยกระดับการพัฒนาเมืองนครปฐมขึ้นด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกันอย่างมีนัย ทั้งนี้ ด้วยศักยภาพอันแสดงออกมาจากลักษณะนิสัยที่ขยันหมั่นเพียร หนักเอาเบาสู้ ไม่เกี่ยงงาน และความชำนาญในการค้าขายอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวจีน จึงส่งผลให้ชาวจีนพลัดถิ่นเหล่านี้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการยกฐานะทางสังคมเมื่อต้องเข้ามาอยู่เป็นคนต่างด้าวในต่างแดน โดยเฉพาะการยกฐานะตนเองในเส้นทางของภาคธุรกิจการค้าตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ จนไปถึงระดับชาติ นอกจากนี้ชาวจีนยังเป็นชนชาติที่รักพวกพ้องจีนด้วยกันเอง ดังนั้น เมื่อมีชาวจีนพลัดถิ่นเข้ามาใหม่ ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยกลุ่มแรก ๆ ก็ย่อมให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำชูและไม่ทอดทิ้งความรักพวกพ้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้เอง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชาวจีนที่อพยพเข้ามารุ่นหลัง ๆ สามารถตั้งตัวได้อย่างรวดเร็ว ดังมีตัวอย่างเป็นคำสัมภาษณ์ในงานของ ตัวน ลีเซิง และคณะ (Lisheng et al., 1997: 47-48) เกี่ยวกับลักษณะของการอุปถัมภ์ระหว่างชาวจีนด้วยกันในนครปฐมดังนี้

> "...คนจีนรุ่นแรกที่เข้ามาได้สร้างฐานะไว้พอสมควร คนจีนที่มาทีหลังเมื่อเข้ามาก็เอาแบบอย่างคนจีนบางคนก็อุปการะคนจีนด้วยกัน ทีแรกก็กวาดบ้าน ถูบ้าน อะไรก็ทำได้ทุกอย่าง พอเก่งแล้วก็แยกออกไปเป็นหลายๆ อาชีพ คือบางอาชีพก็อยู่ที่ตลาด ทำกิจการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างเช่น ขายรำข้าว ขายของชำ บางพวกก็แบ่งไปทำสวน เลี้ยงเป็ด เลี้ยงสุกรอะไรพวกนี้ พอแบ่งไป ทีนี้คนจีนรู้สึกว่าทำสวนปลูกผักอะไรนี่ จะเก่งกว่าคนไทยมาก สมัยก่อนโน้น คือสมัยที่ยังไม่มีปุ๋ยวิทยาศาสตร์ก็ใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ก็คงรู้ว่าปุ๋ยธรรมชาติคืออะไร คนจีนก็นำมาใช้ก่อน คนไทยก็เลียนแบบ ซึ่งปัจจุบันคนไทยปลูกผักได้เก่งมาก เดี๋ยวนี้คนจีนก็ไปทำการค้าขายอย่างหมูก็เลี้ยงเป็นหมื่น ๆ ตัว บางคนมีอาชีพที่มีเรือใหญ่ ๆ ซึ่งไปบรรทุกข้าวตามแม่น้ำนครชัยศรี แล้วก็บรรทุกสินค้าเข้ากรุงเทพฯ อยู่แถวซอย 7 นี่เป็นท่าเรือบรรทุกสินค้าเข้ากรุงเทพฯ แล้วบรรทุกสินค้าจากกรุงเทพฯ มาขาย คือตั้งแต่นั้นก็พัฒนามาเรื่อย ๆ นี่คือเรื่องราวเกี่ยวกับเศรษฐกิจของคนจีนในสมัยโบราณในนครปฐม"
>
> (Lisheng et al., 1997: 47-48)

เนื่องจากความสำเร็จในการสร้างฐานะทางสังคมของชาวจีนในพื้นที่มณฑลนครไชยศรี โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่รอบคลองเจดีย์บูชา ซึ่งปัจจุบันก็คือ พื้นที่อำเภอพระปฐมเจดีย์นั้น ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเริ่มมีความโดดเด่นในฐานะพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ของลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี กระทั่งได้รับการยกฐานะเป็น "อำเภอเมืองนครปฐม" ดังนั้น งบประมาณในการพัฒนาประเทศจึงหลั่งไหลเข้ามาสู่เมืองนครปฐม ที่ควบคู่ไปกับการเติบโตของธุรกิจของชาวจีนในตัวเมือง ปรากฏการณ์คู่ขนานระหว่างการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของนักธุรกิจเชื้อสายจีนในนครปฐมกับการพัฒนาเมืองนครปฐมที่มีมาอย่างเป็นลำดับนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความสัมพันธ์กัน และย่อมกล่าวได้ว่า คนไทยเชื้อสายจีนในนครปฐมแต่ละรุ่น ล้วนมีบทบาทขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาเมืองนครปฐมให้เจริญขึ้นอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งความเจริญของเมืองหลังการเข้ามาของชาวจีน เราสามารถทำความเข้าใจได้ในส่วนต่อไป

ในช่วงเวลาที่พื้นที่เมืองนครปฐมมีการเจริญเติบโตขึ้นก็เป็นช่วงเวลาที่สังคมโดยรวมเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน การติดต่อคมนาคมที่รวดเร็วระหว่างหัวเมืองหลักในมณฑลต่าง ๆ ของราชอาณาจักรสยามนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเร่งพัฒนาให้ทันต่อโลกที่กำลังเปลี่ยนไปด้วยอิทธิพลจากชาติตะวันตก ดังนั้น รัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงมีนโยบายสร้างทางรถไฟเชื่อมหัวเมืองต่าง ๆ ดังที่มีโครงการสร้างรถไฟจากพระนครเชื่อมต่อเมืองนครไชยศรีเพื่อลงไปยังภาคใต้ที่เมืองเพชรบุรีก่อน ซึ่งเป็นโครงการที่เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2439 และสร้างเสร็จเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2447 โดยแรงงานชาวจีนมีส่วนร่วมสร้างเส้นทางนี้ (Teewakul, 1983: 35)

ผลกระทบที่เกิดจากการสร้างเส้นทางรถไฟผ่านย่านชุมชนนครปฐมนี้ ทำให้เกิดการตัดถนนเชื่อมโยงเส้นทางรถไฟสายใหม่กับเส้นทางถนนที่มีมาแต่เดิม และยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ดิน โดยมีการกำหนดระเบียบการใช้ที่ดินและการวางผังเมืองให้แก่ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางให้แก่เมืองในการขยายตัวในอนาคต การพัฒนาทั้งการคมนาคมและการวางผังเมืองดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลในช่วงรัชกาลที่ 5 มองเห็นความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองนครปฐม ซึ่งแน่นอนว่าปัจจัยที่ขับเคลื่อนให้ความสำคัญเกิดขึ้นได้นี้ ก็คือบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนอย่างต่อเนื่องของชาวจีนรุ่นที่ 1 ในเมืองนครปฐมนั่นเอง

ต่อมาเมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เศรษฐกิจของเมืองนครปฐมได้เติบโตขึ้นอย่างมาก แต่ช่วงเวลานั้นนครปฐมมีฐานะเป็นเพียงอำเภอพระปฐมเจดีย์ ขึ้นอยู่กับเมืองนครไชยศรีแต่ดูเหมือนความเจริญต่าง ๆ เริ่มขยายตัวจากอำเภอพระปฐมเจดีย์เสมือนเป็นศูนย์กลางใหม่ของระบบเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ เหตุนี้เอง ใน พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่าอำเภอพระปฐมเจดีย์เป็นท้องที่ที่มีความเจริญ จึงประกาศฐานะให้อำเภอพระปฐมเจดีย์ขึ้นเป็นเมืองนครปฐม เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2456

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ในกรณีของชาวจีนกับการพัฒนาเมืองนครปฐมนั้น ชาวจีนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเริ่มตั้งแต่การเข้ามาเป็นแรงงานขุดคลองเจดีย์บูชาและบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ และเมื่อการงานเสร็จสิ้น ต่างก็พากัน

ลงหลักปักฐานอาศัยทำกินอยู่ในละแวกคลองเจดีย์บูชา ซึ่งเป็นพื้นที่ของตำบลพระปฐมเจดีย์ โดยประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายเป็นหลัก ต่อมาเมื่อชุมชนชาวจีนกลุ่มนี้ขยายตัวมากขึ้น ความหลากหลายของอาชีพก็ย่อมมีมากขึ้นและบางอาชีพก็เป็นการยกระดับฐานะทางสังคมของตนเองให้สูงขึ้นกระทั่งถึงระดับคหบดีก็มี ดังที่พบว่าชาวจีนเมืองนครปฐมรุ่นต่อมา มีอาชีพทั้งแรงงาน พ่อค้า เจ้าของโรงงาน และเจ้าภาษีเป็นต้น ด้วยบทบาทอันหลากหลายในระบบเศรษฐกิจของเมืองนครปฐมนี้เอง จึงกล่าวได้ว่าชาวจีนคือปัจจัยสำคัญและมีบทบาทที่ทำให้ชุมชนเมืองนครปฐมเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นหัวเมืองยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาค ดังปรากฏว่ามีแผนพัฒนาการสร้างสาธารณูปโภคด้านการคมนาคม คือ การตัดเส้นทางรถไฟผ่านเมืองนครปฐม รวมไปถึงการยกฐานะให้แก่เมืองนครปฐม จากที่แต่เดิมเป็นเพียงอำเภอพระปฐมเจดีย์ แต่ด้วยบทบาทของชาวจีนที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ทำให้ปฏิเสธไม่ได้ว่าอำเภอพระปฐมเจดีย์ในช่วงก่อนได้รับการยกฐานะนั้น มีฐานะทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองที่เกินว่าจะเป็นอำเภอไปเสียแล้ว

อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นอภิปรายเกี่ยวกับการเติบโตของเมืองนครปฐมผ่านบทบาทของชาวจีน มี 3 ประเด็น คือ 1) ปัจจัยการอพยพของชาวจีน 2) ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีน และ 3) บทบาทของชาวจีนที่ทำให้นครปฐมเติบโต โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยการอพยพของชาวจีน ที่ส่งผลให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งชุมชนในพื้นที่เมืองนครปฐมนั้น เริ่มตั้งแต่ความสับสนวุ่นวายภายในประเทศจีนที่บีบให้ชาวจีนที่ต้องการความก้าวหน้าในชีวิต เลือกเดินทางอพยพออกไปหาโอกาสนอกประเทศจีน ซึ่งไทยเป็นหนึ่งในเป้าหมายอพยพของชาวจีน เนื่องจากเป็นดินแดนที่อยู่ไม่ไกลจากจีนมาก มีความสัมพันธ์ทางการค้ามายาวนาน ทำให้คุ้นเคยในการเดินทาง และคนไทยไม่ได้กีดกั้นชาวจีน เมื่อชาวจีนเดินทางเข้ามายังไทย ก็เริ่มจากอาศัยอยู่ในเมืองหลวงของไทยอย่างกรุงเทพฯ เป็นอันดับแรก แล้วค่อยขยายตัวออกไปยังพื้นที่อื่น ซึ่งพื้นที่เมืองนครปฐมได้มีชุมชนชาวจีนเกิดขึ้นจากการเริ่มขุดคลองเจดีย์บูชาในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่มีการใช้แรงงานชาวจีนเข้ามาขุด ผลของการขุดคลองได้เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ที่เหมาะสมทั้งการเป็นพื้นที่ทำการค้าขายหรือทำการเกษตร จนเป็นเหตุให้ชาวจีนที่มาขุดคลองจำนวนมาก เลือกลงหลักปักฐานอยู่รอบคลองเจดีย์บูชา

2. ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีน หลังจากลงหลักปักฐานในพื้นที่เมืองนครปฐม ชาวจีนในพื้นที่นครปฐมก็ประกอบอาชีพหลากหลาย ตั้งแต่แรงงานรับจ้าง ทำอาชีพอยู่ในธุรกิจอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายทั้งระบบ ทำอาชีพอยู่ในธุรกิจอุตสาหกรรมข้าว เช่น เป็นเจ้าของโรงสีหรือเป็นพ่อค้าคนกลางในการค้าขายข้าวสาร เป็นเกษตรปลูกพืชหรือผัก เป็นพ่อค้าอิสระ รับงานราชการเป็นเจ้าภาษีนายอากร และอีกหลากหลายอาชีพ การประกอบอาชีพที่หลากหลายของชาวจีนได้แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยที่ขยันหมั่นเพียร หนักเอาเบาสู้ ไม่เกี่ยงงาน อีกทั้งยังมีความชำนาญในการค้าขายซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวจีน นอกจากนี้ชาวจีนยังเป็นชนชาติที่รักพวกพ้อง ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยกลุ่มแรกก็ย่อมต้องให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำชู ไม่ทอดทิ้งชาวจีนที่เพิ่งเข้ามาใหม่

3. บทบาทของชาวจีนที่ทำให้นครปฐมเติบโต ด้วยเหตุที่การประกอบอาชีพของชาวจีนในนครปฐมมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจของเมืองนครปฐมขยายตัว อันเป็นเหตุให้ขนาดเมืองก็ย่อมขยายตัวตาม การเติบโตที่โดดเด่นเช่นนี้ย่อมทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาพื้นที่นี้ให้เป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ที่เด่นชัดมาก คือ การตัดเส้นทางรถไฟผ่านเมืองนครปฐม ซึ่งในท้ายที่สุดเมืองนครปฐมก็ได้รับการยอมรับเป็นเมืองเอกอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1914 (พ.ศ. 2456)

ข้อเสนอแนะ

การเติบโตของเมืองนครปฐมผ่านบทบาทของชาวจีนเป็นงานที่สามารถนำไปใช้สนับสนุนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมจีนในเมืองนครปฐม โดยใช้เป็นข้อมูลที่ทำให้นักท่องเที่ยวรับทราบถึงความสำคัญและบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเมืองนครปฐม ซึ่งเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจชุมชนเมืองนครปฐม แต่เนื่องจากงานนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากเอกสารประวัติศาสตร์เท่านั้น หากมีกระบวนการลงสำรวจในพื้นที่และการสัมภาษณ์ผู้คนในพื้นที่ ก็น่าจะช่วยเติมและต่อยอดเรื่องที่ศึกษาให้ชัดเจน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง “พัฒนาการชุมชนชาวจีน สองฝั่งคลองเจดีย์บูชา พ.ศ. 2405-2498”

References

Burutphat, Khachatphai. (1974). **Chinese People in Thailand (ชาวจีนในประเทศไทย)**. Bangkok: Praepittaya.

Chantavanich, Supang, Lertpanichkul, Suparat, Burusrattanapan, Wanwipa, M.L., Pathmanand, Ukrist, Visawanan, Sawai, Mahattanobol, Worasak, Tiarakkitsakul, Pornpan, Xu, Shaolin, Zhang, Yanqiu, Deng, Shuizheng, Luo, Xiaojing, & Lin, Feng. (1996). **The Teochiu Chinese in Thailand and in the Native Land at Chaoshan: The Second Period, Xantou Port 1860-1949 (BE. 2403-2492) (ชาวจีนแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิลำเนาเดิมที่เฉาซันสมัยที่สอง ท่าเรือซ่านโถว ค.ศ. 1860-1949 (พ.ศ. 2403-2492))**. Bangkok: Chinese Studies Center, Institute of Asian Studies Chulalongkorn University.

Damrong Rajanubhab, Prince. (1975). **Memory (ความทรงจำ)**. Bangkok: Sermvit Bannakhan Publishing.

Hennequin, L., & Chansaeng, K. (Eds.). (2009). **Nakhon Pathom Suksa in French Documents, Including Translated Articles (นครปฐมศึกษาในเอกสารฝรั่งเศส รวมบทความแปล)**. Nakhon Pathom: Centre de Documentation et de Recherches d'Etudes Franco-thaïes (CEDREET), Faculty of Arts, Silpakorn University.

Kanokmongkol, Nitaya. (1991). **Traces of Communities in the Nakhon Chai Si River Basin Before the 24th Buddhist Century (ร่องรอยชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีก่อนพุทธศตวรรษที่ 24)**. Bachelor's degree, Silpakorn University, Bangkok, Thailand.

Kongthavthong, Monthon. (1984). **Rice and Sugar Economy in the Thachin Flood Plain, 1855-1910 (เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในลุ่มแม่น้ำท่าจีน พ.ศ. 2398-2453)**. Master's dissertation, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.

Lertpanichkul, Suparat. (2001). **Find a Living to Trade, to Sell: Thai Economy in Early Rattanakosin (หาอยู่หากิน เพื่อค้าเพื่อขาย : เศรษฐกิจไทยรัตนโกสินทร์ตอนต้น)**. Bangkok: Matichon.

Lisheng, Duan, Promputr, Tapanee, Raisooksiri, Boonying, & Noipituk, Watcharee. (1997). **Role of Chinese Thais in Economic Development in Western Region : Case Study of Nakornpathom Province (Research report) (บทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันตก : ศึกษากรณีจังหวัดนครปฐม) (รายงานการวิจัย)**. Bangkok: Huachiew Chalermprakiet University.

Pornsiripongse, Saowapa, Usuparat, Pornthip, Bausuang, Apinya, Kamnunwat, Duanporn, & Sasiwongsaroj, Kwanjit. (2003). **Nakon Chaisri River Plain Communities: An Investigation into Their Ways of Life (วิถีชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี)**. Bangkok: Thailand Science Research and Innovation.

Sakkriangkrai, Sirilak. (2008). **The Origin of the Capitalist Class in Thailand (1855-1910) (ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ. 2398-2453))** (3rd ed.). Bangkok: Sangsan Book.

Skinner, G. W. (Writer), & Kasetsiri, C. (Ed.). (2021). **Chinese Society in Thailand: An Analytical History (สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์)**, 3rd ed. (P. Chatphonrak, C. Ampaiphan, P. Sirisuk, M.R., P. Kanchanathithi, P. Boonyasiri, & S. Tawichaprasit, Trans.). Bangkok: Matichon.

Teewakul, Bunnak. (1983). **Chedi Bucha Canal and Its Economic and Social Effects on Communities in Nakhon Pathom Municipality (Research report) (คลองเจดีย์บูชากับผลทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อชุมชนในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม) (รายงานการวิจัย)**. Nakhon Pathom: Silpakorn University.

Tungkeunkunt, Kornphanat. (2022). **Modern Chinese History (ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่)**. Bangkok: Sermvit Bannakhan Publishing.